

Dėl lietuviškų *Lietuvių kalbos* *atlaso* punktų steigimo Latvijoje

Gintarė Judžentytė

2013-12-06

Įvadas

Nuo A. Salio laikų, be dabartiniame Lietuvos plote pažymėtų 735 punktų, buvo žinomi **15** punktų už Lietuvos ribų (Baltarusijoje ir Lenkijoje).

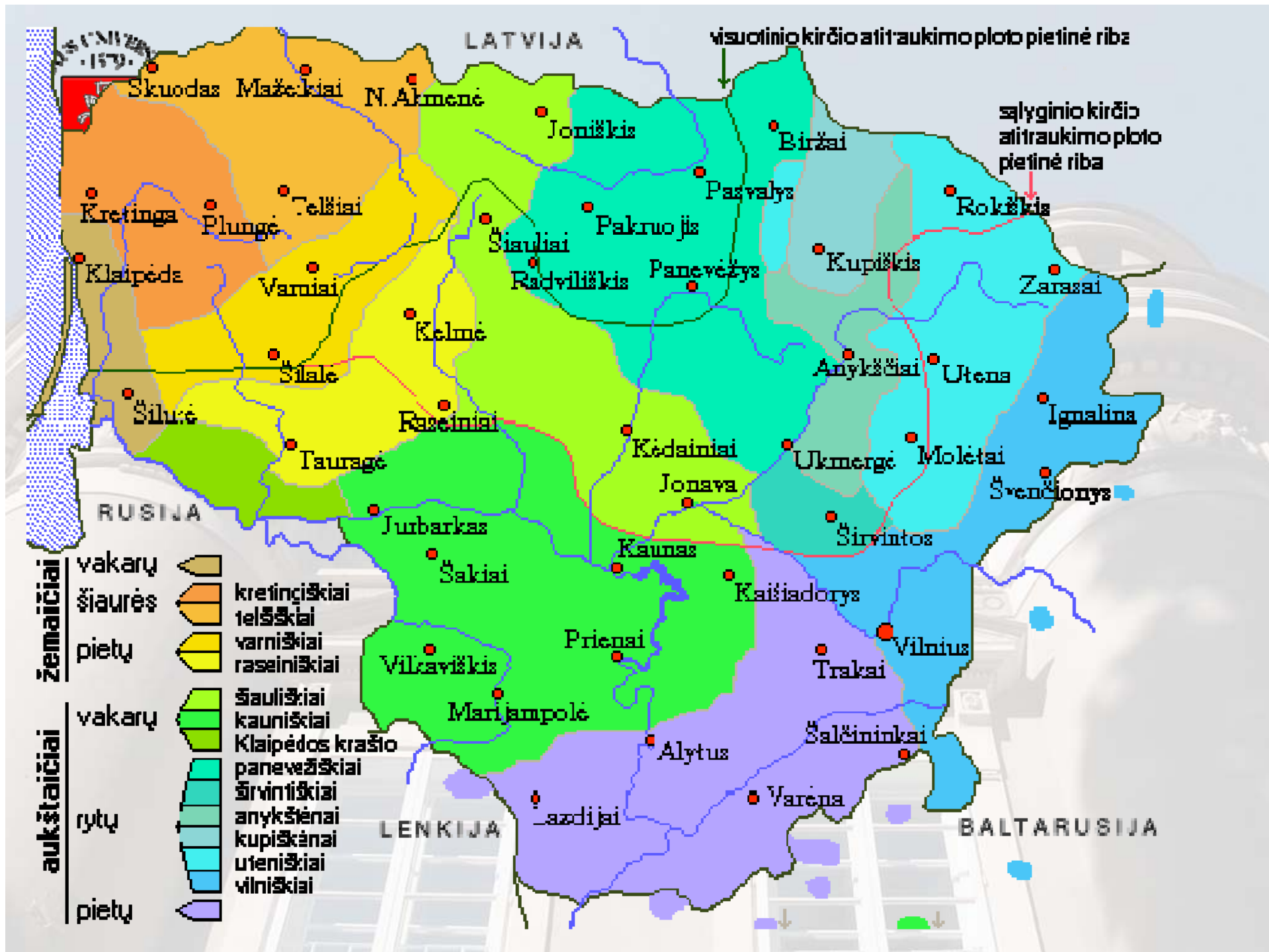
Punktai už Lietuvos ribų

- Breslauja (RAV)
- Apsas (RAV)
- Kamojys (RAV)
- Gervėčiai (RAV)
- Lazūnai (RAV)

Punktai už Lietuvos ribų (tęsinys)

- Varanavas, Nevašiai, Asava (PA)
- Rodūnia, Plikiai (PA)
- Pelesa (PA)
- Azierkai (PA)
- Nauji Giernykai (PA)
- Punkskas (PA)

Tikslas

Šio pranešimo tikslas – pristatyti lietuviškų punktų steigimo Latvijoje galimybę.

Latvijos lietuviai

Dabartiniuose Daugpilio, Jakabpilio, Bauskės, Duobelės ir kituose pasienio rajonuose dalis senbuvių lietuvių apsigyveno tuo pačiu metu, kaip ir gretimuose Zarasų, Rokiškio, Biržų, Pasvalio, Pakruojo, Joniškio, Akmenės ir kituose rajonuose.

Latvijas lietuviai (tęsinys)

Maždaug nuo XI–XIII a. lietuviai sparčiau pradėjo keltis į šiaurines sėlių, žiemgalių, kuršių žemes. Po Žalgirio mūšio tas kėlimasis tapo mažiau varžomas. XVI a. padidėjo gyventojų skaičius, ir prasidėjo naujas didesnis lietuvių migracijos laikotarpis, trukęs iki XVIII a. pab. – Lietuvos–Lenkijos valstybių padalijimo.

Latvijas lietuviai (tęsinsys)

Tada prasidėjo keli lietuvių asimiliacijos laikotarpiai:

- Latvijoje apsigyveno iš Abiejų Tautų Respublikos teritorijos pasitraukusieji;
- 1863–1864 m. sukilimų dalyviai;
- Paleistieji iš Sibiro tremties.

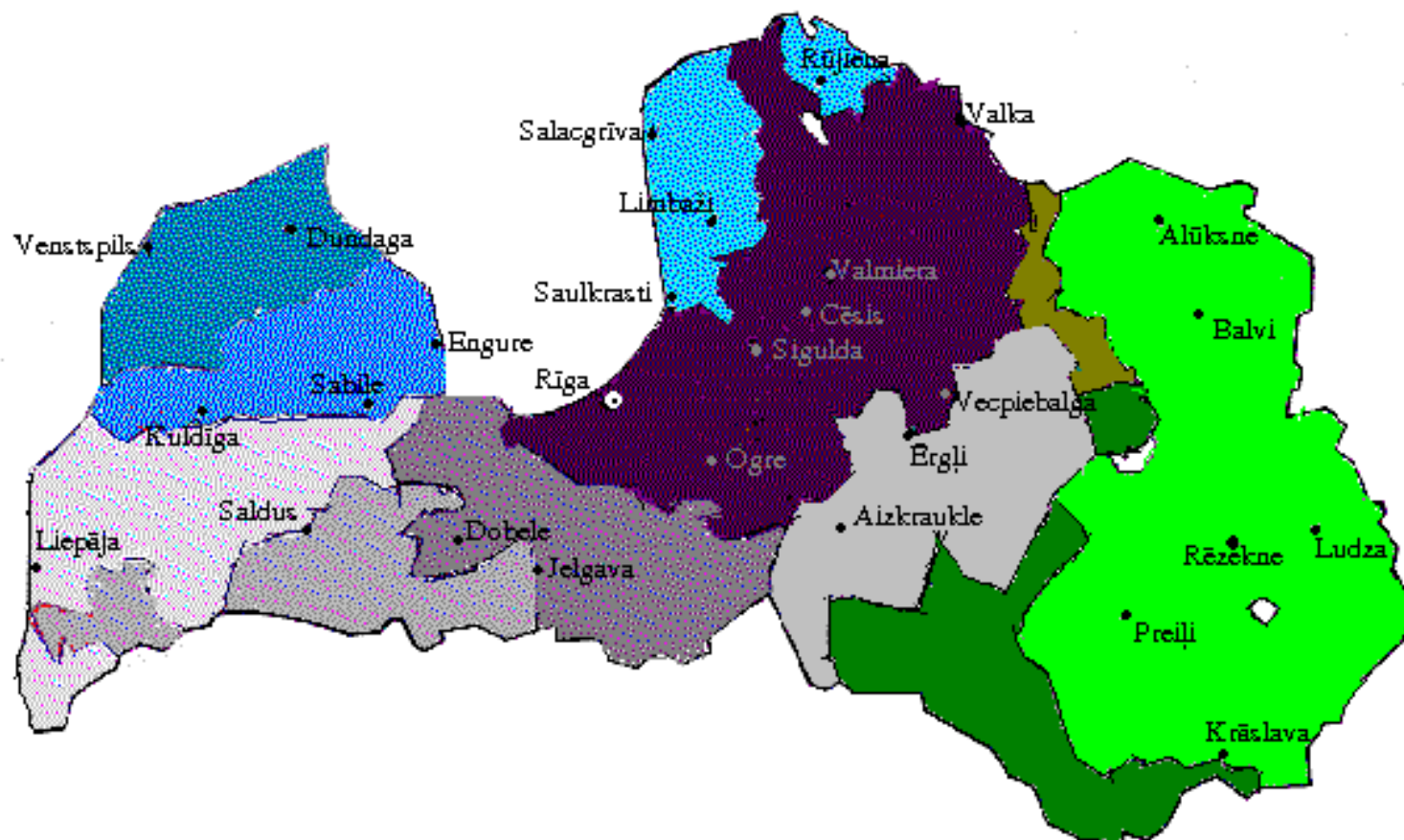
Įvadas

- Garšva K., 2001; Kraslavos rajono lietuvių šnektos, *Lituanistica* 4(48), 67–80.
- Garšva K., 2002, Daugpilio pietinių apylinkių šnektą, *Lituanistica* 1(49), 98–105.
- Grinaveckienė E., 1980, Daugpilio apylinkių lietuvių šnektos fonetika, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 20, Vilnius, 223–239.
- Ir kt.

Tyrimo objektas

Vykiant LKI projektą „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“, 2012 m. liepos mėn. buvo patikrintos „Lietuvių kalbos atlase“ neatspindėtos lietuvių gyvenamosios vietovės – **Saldus** (la. *Saldus*) ir **Duobelė** (la. *Dobele*).

LĪBISKAIS DIALEKTS		VIDUS DIALEKTS				AUGŠZEMNIEKU DIALEKTS				
Kurzemes izloksnes		Vidzemes izl.	kursiskās izl.	zemgaliskās izloksnes		Vidzemes izl.	sēliskās izloksnes		nesēliskās izloksnes	
dzilās (tām-nieku)	nedzilās			ar anap-tiksi	bez anap-tikses		nedzilās	dzilās	nedzilās	dzilās

Saldus ir *Duobelē* pasirinkti dėl šių priežasčių:

1. Tinkamas atstumas nuo Lietuvos (netoli nuo Lietuvos – Latvijos sienos).
2. Turėta žinių apie lietuvių bendruomenes.
3. Kalbamoji Latvijos teritorija anksčiau nebuvo tirta (palyginti su Daugpilio apylinkių šnektomis).

Tyrimo metodai:

Atliekant galimų punktų patikrą vadovautasi *Lietuvių kalbos atlaso* „Punkto tyrimo metodika“ (www.tarmes.lt).

Tyrimo metodai:

Taip pat remtasi prof. habil. dr. D. Mikulėnienės patikslinta lietuvių kalbos atlaso gyvenamųjų punktų ir jų optimizavimo metodika, konkrečiai – šiomis sąvokomis *gyvuojantis punktas*, *nykstantis punktas*, *sunykęs punktas*.

Tyrimo metodai:

Gyvuojantis — tai perspektyvus punktas (bažnytkaimis, gyvenvietė, miestelis). Atsižvelgiama ne tik į gyventojų skaičių, bet ir gyvenamosios vietovės infrastruktūrą (mokykla, parduotuvė(s), biblioteka, pašto skyrius, kultūros centras, maldos namai, kapinės ir pan.).

Tyrimo metodai:

Nykstantis punktas neatitinka jau bent kelių
perspektyviojo punkto kriterijų, o *sunykęs* —
daugelio.

Prielaidos

Lietuviškos patarmės Latvijoje – tai lietuvių kalbos tąsa už Lietuvos Respublikos ribų (kaip ir kitose kaimyninėse šalyse).

Pirminės prielaidos

Kadangi Saldus yra virš **šiaurės žemaičių telšiškių** ploto, o Duobelė — virš **vakarų aukštaičių šiauliškių** ploto, tiriamose teritorijose viltasi rasti šiomis tarmėmis kalbančių žmonių.

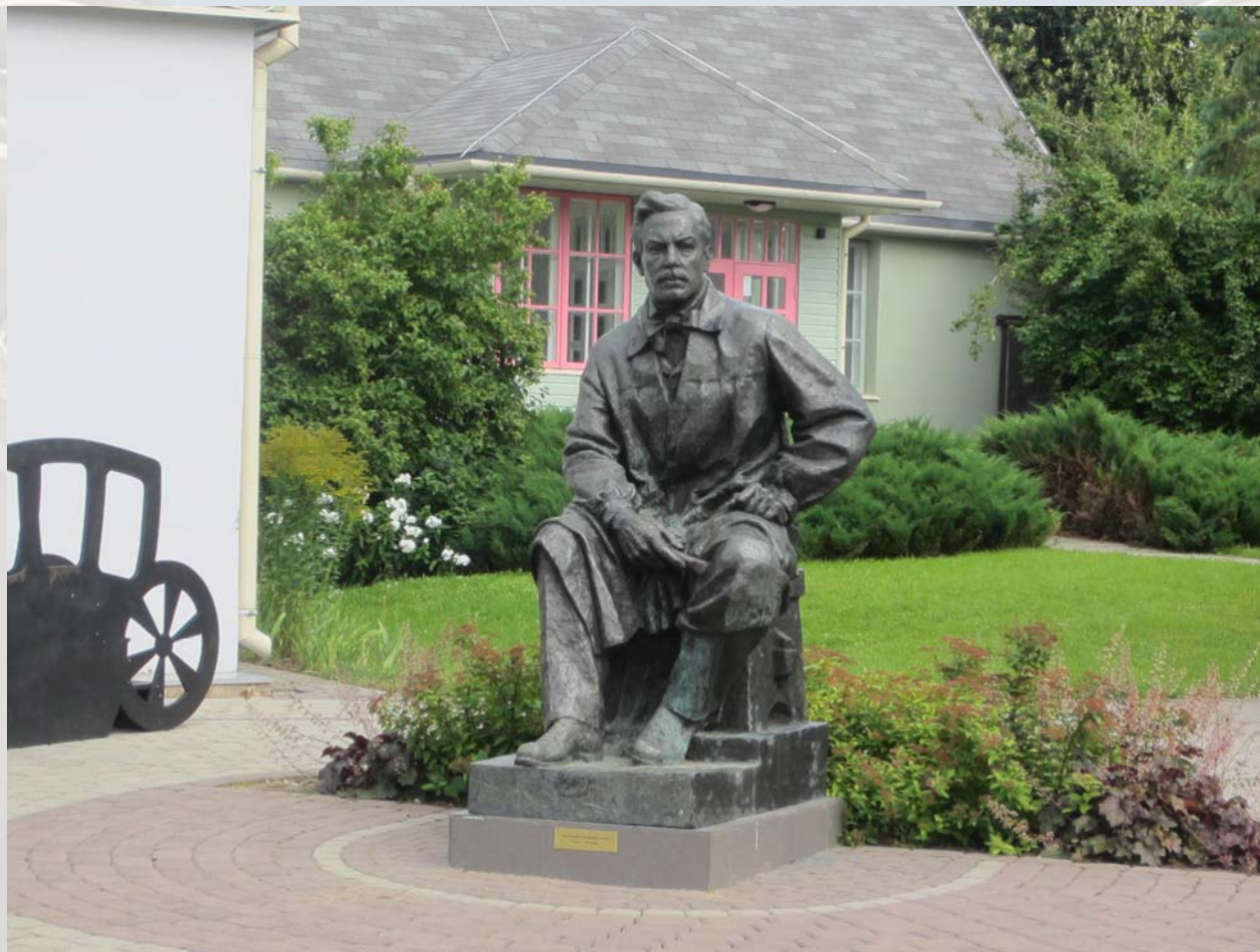

Tyrimo rezultatai: Saldus

Aplankytas J. Rozentelio istorijos ir meno muziejus (1a. *Saldus Jauņa Rozentāla vēstures un mākslas muzejs*), kuriame dirbanti lietuvių šeimoje gimusi darbuotoja suteikė informacijos apie Saldus mieste veikiančią lietuvių draugiją ir gyvenančius lietuvius.

J. Rozentolio istorijos ir meno muziejus

Tyrimo rezultatai: Saldus

Vadovaujantis tyrimo metodika apklausti 3 lietuviškai kalbantys informantai (įrašai + sociolingvistinės anketos). Jie buvo iš skirtingų vietovių: iš Joniškio raj., iš Mažeikių raj. ir viena informantė buvo gimusi lietuvių šeimoje Latvijoje, Ežerėje (la. *Ezere*).

Tyrimo rezultatai: Saldus

Visų trijų informantų kalba pastebimai paveikta latvių kalbos, todėl labai sunku atskirti tarmę.

Tyrimo rezultatai: Saldus

Kalbinis peizažas leidžia daryti prielaidą, kad lietuvių Saldus gyventa ir anksčiau (Saldus kapinės, iš viso rasti 6 lietuviškos vyrų ir moterų pavardės).

Tyrimo rezultatai: Saldus

Tyrimo rezultatai Duobelē (1a. *Dobele*)

1994 m. įkurta Duobelės rajono lietuvių kultūros draugija yra aktyvi ir veikia iki šiol, draugijos pirmininkės D. Gricienė ir L. Eizengrauda.

Tyrimo rezultatai Duobelė (la. *Dobele*)

Apklausti 2 lietuviškai kalbantys informantai (įrašai + sociolingvistinės anketos) buvo iš skirtingų vietovių: iš Plungės raj. ir Naujosios Akmenės raj.

Tyrimo rezultatai Duobelē (1a. *Dobele*)

Kalbinis peizažas (antkapių užrašai) leido daryti išvadas, kad Duobelėje ir anksčiau gyventa daugiau lietuvių, palyginti su Saldus (12 lietuviškų užrašų ant antkapių).

Kalbinis peizažas

Kalbinis peizažas (tėsinys)

Kalbinis peizažas (tēsinys)

Kalbinis peizažas (tėsinys)

Kalbinis peizažas (tęsinys)

Apibendrinimas:

Remiantis surinktais duomenimis, buvo nuspręsta, kad:

1. Saldus ir Duobelė atitinka **sunykusių punktų statusus**, t. y. jie neatitinka daugelio perspektyviojo punkto kriterijų.

Apibendrinimas (tęsinys):

2. Prielaidą, kad Saldus ir Duobelėje gyvenantys lietuviai kalbą šiaurės žemaičių telšiškių ar aukštaičių šiauliškių tarmėmis, galima atmesti. Tiek Saldus, tiek Duobelėje **daugiausia** kalbama **netarminės lietuvių kalbos variantu.**

Apibendrinimas (tęsinys):

3. Žvalgomieji tyrimai leidžia daryti prielaidą, kad šis netarminis lietuvių kalbos variantas yra stipriai paveiktas latvių kalbos, labai dažnai jam būdinga rusiška leksika.

AČIŪ UŽ DĖMESĮ!